

İQTİSADI TƏHLÜKƏSİZLİYİN GÜCLƏNDİRİLMƏSİNDƏ XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİNİN SƏMƏRƏLİ TƏŞKİLİ ÜZRƏ BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ

NİGAR TALİBOVA

Bakı Dövlət Universitetinin

"Dünya iqtisafiyatı"

kafedrasının doktorantı

E-mail: dosent1966@mail.ru

Ölkə iqtisadiyyatının inkişafındakı mövcud tendensiyalar xarici ticarətin səmərəli əsaslarla təşkilinə yeni yanaşmaları müəyyənləşdirir. Bu transformasiyanın əsas istiqaməti iqtisadi artımı sürətləndirəcək, iqtisadi və istehsal strukturunu təkmilləşdirəcək, dövlətin iqtisadi problemlərinin həllidir. Xarici ölkələrlə sıx iqtisadi əməkdaşlıq, habelə balanslaşdırılmış ticarət dövriyyəsi fonunda xarici ticarət əlaqələrinin (XTƏ) genişləndirilməsi və onların rolunun artırılması ölkə iqtisadiyyatının inkişafına imkan verir. XTƏ-lərin ölkənin inkişafında rolunu nəzərə alaraq bu sahədə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi vacibdir. İlk olaraq son illər dünya idxal və ixracında ən yüksək xüsusi çəkiyə malik olan və ilk üçlükdə qarlaşan ABŞ, Çin və Almaniyanın XTƏ-lərin inkişaf etdirilməsi sahəsində təcrübəsini nəzərdən keçirək.

Qeyd edək ki, Çinin iqtisadi inkişaf strategiyasında xarici ticarətin rolu xüsusi yer tutur. Çinin xarici ticarət siyasətinin (XTS) fərqli xüsusiyyəti ölkənin dünyada dominant rol oynamasıdır. İstər idxal, istərsə də ixrac dövlət tərəfindən ölkənin nisbətən sürətli modernləşdirilməsi, eləcə də Çini dünya iqtisadiyyatında aparıcı mövqeyə çıxarmaq üçün alət kimi qəbul edilir. Geniş islahatlar və açıqlıq siyasətinin reallaşdırılmasından sonra Çinin XTƏ-ləri sürətlə inkişaf etmişdir. Çinin XTS-sinin xarakterik xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlət bu günə qədər xarici ticarətin yüksək səviyyədə tənzimlənməsini təmin etmişdir [1, s. 26]. Xarici ticarətdə islahatlara yönəlmiş dövlət tənzimlənməsi xarici amillərdən, ilk öncə, ixrac və idxaldan səmərəli istifadəni əsas məqsəd kimi qarşıya qoydu. XTƏ-lərin dövlət tənzimlənməsinin əsas metodu gömrük-tarif tənzimlənməsidir. Malların ticarəti prosesində idxal və ixrac gömrük rüsumlarının sabit dərəcələrdən istifadə edilir. Çinin XTƏ-lərinin gömrük-tarif tənzimlənməsi çərçivəsində gömrük rüsum, prosedur və qaydaları da daxil olmaqla bir sıra tədbirlər tətbiq edilir. İxrac və idxal rüsumlarının dərəcələri hər il Baş Vergilər İdarəsi və Çinin Baş Gömrük İdarəsi tərəfindən növbəti planlaşdırma dövrü üçün dərc edilir. Tariflər Çin Dövlət Şurasının qərarlarına uyğun olaraq dəyişdirilə bilər. Qoruyucu

tədbirlərin tətbiqi ilə yanaşı, əksər dövlətlər qeyri-tarif tədbirlərindən fəal şəkildə istifadə edirlər. Müxtəlif hesablamalara görə, qeyri-tarif tədbirləri dünya ticarət həcmimin 18-30%-ni əhatə edir. Hazırda bütün dünyada qeyri-tarif tənzimləmə mexanizmi çox tez-tez istifadə olunur. Çində ən çox istifadə edilən tədbirlər idxal və ixracın texniki tənzimlənməsi, həmçinin kəmiyyət üsullarıdır [2, s. 277].

ABŞ-ın Çin məhsullarının idxalına 30% rüsum tətbiq etməsi səbəbindən ölkənin XTF-nə təsir edən təhlükələr yaranıb. ABŞ hakimiyyəti Çin şirkətlərinə istehsal sektorunda tədarükləri məhdudlaşdıran və Amerika sənaye müəssisələrinin mövqelərini gücləndirən qanun layihəsi üzərində işi gücləndirir. Bu məqsədlə ABŞ Konqresi məhsullarına idxal rüsumlarını artırılan Çin şirkətlərinin siyahısını tərtib edib. Bu siyahı ABŞ-ın Çinin əsas sənaye ixrac sektorlarını zəiflətmək niyyətində olduğunu nümayiş etdirir. Tarif artımından təsirlənən məhsullar arasında polad və alüminium məhsulları, elektron avadanlıqlar, tekstil məhsulları və avtomobil hissələri də var. Çin üçün ABŞ ən böyük ixrac bazarıdır və bütün Çin ixracının təxminən 19%-ni təşkil edir. Buna görə, ABŞ tarif tədbirlərini əlavə olaraq 200 milyard ABŞ dollarına qədər artırarsa, bu, Çinin ABŞ-a ixrac həcmimin təxminən yarısının əhəmiyyətli tarif dərəcələri ilə üzlaşacağı anlamına gələcək. Çin üçün digər təhlükə ABŞ-ın "Made in China 2025" proqramı ilə mübarizəyə yönəlmiş siyasətidir. Pekinin hədəf aldığı sənaye sektorları arasında yüksək texnologiyalar var, buna görə Amerika tarifləri məhz bu sənayelərə təsir göstərir. ABŞ-ın məqsədi "Made in China 2025" proqramının müəyyən sektorlarına daxil olan Çin məhsullarının əksəriyyətini əhatə etmək və yüksək idxal dərəcələri təyin etməkdir. ABŞ-ın fikrincə, bu hərəkətlər Amerika sənaye şirkətlərinin rəqabət qabiliyyətini, sənaye istehsalının sürətini artıracaq və işsizlik səviyyəsini azaldacaq [3, s.107]. Lakin Çinin ümumi ixrac sektoru ABŞ bazarından çox asılı deyil, baxmayaraq ki, ABŞ bazarı müəyyən ixrac sənayeləri üçün açıq şəkildə vacibdir. XTF, sabit iqtisadi inkişafın əsas amilidir, lakin onun davamlı inkişafını

əmtə dövryyəsinin müstəsna kəmiyyət artımı ilə əlaqələndirmək olmaz. XTƏ-lərin genişləndirilməsi uzunmüddətli perspektivdə Çin iqtisadiyyatının iqtisadi inkişafını təmin etmək üçün dünya reytinglərinə onun mövqeyini gücləndirməyə imkan verir.

ABŞ qanunvericilik tənzimlənməsi, gömrük tarifləri, qeyri-tarif məhdudiyyətləri, biznesə dövlət dəstəyi sayəsində XTF-də böyük uğurlar qazanmışdır. Bu alətlər bir-biri ilə ahəngdar və düzgün qarşılıqlı əlaqədə olmaqla, ABŞ-ın xarici ticarətinin iqtisadi təhlükəsizliyini qorumaq üçün mexanizmlər yaradır. ABŞ federal qanunları ölkəyə idxal edilən mallara tələblərin genişləndirilmiş siyahısını tətbiq edir. Tələblər vətəndaşların sağlamlığının və təhlükəsizliyinin, ekoloji təhlükəsizliyin, mənəvi dəyərlərin qorunmasına, habelə ölkənin vergi qanunvericiliyinin səlahiyyətli tənzimlənməsinə və fəaliyyət göstərməsinə yönəlib. ABŞ-da malların adlandırılması və kodlaşdırılması üçün Uyğunlaşdırılmış Tarif Cədvəli əsasında gömrük tarifləri tətbiq edilir. ABŞ-da idxal rüsumunun ölçüsü malların emal dərəcəsiindən, habelə ölkənin müəyyən xammal ilə təminat səviyyəsiindən asılıdır. Güzəştli və adi tariflər arasındakı fərq 8-10 dəfəyə qədər dəyişir. Antidempinq və kompensasiya rüsumları bütün ölkə ərazisində tətbiq edilir. ABŞ-da Konqres və ya hökumət tərəfindən müəyyən edilən malların idxalına məhdudiyyətlərin qeyri-tarif üsullarından getdikcə daha çox istifadə olunur. Mütləq və tarif kvotaları tətbiq edilir. Mütləq kvota idxalla icazə verilən müxtəlif kateqoriyalı malların sayını tənzimləyir və bununla da məhdudlaşdırıcı tədbirlər tətbiq edilir. Tarif kvotaları malların güzəştli rüsum dərəcəsi ilə idxalı üçündür. ABŞ-da XTF-yə, xüsusilə sənaye və istehsal müəssisələrinə güclü dövlət dəstəyi var. ABŞ Konqresi dövlətin maraqlarına uyğun olaraq ixracı genişləndirmək və idxala nəzarət etmək üçün idarələrarası struktur olan İxracın Təşviqi Koordinasiya Komitəsini yaratmışdır. ABŞ hökumətinin xarici ticarət sahəsində siyasəti xarici bazarlarda ədalətli rəqabət şəraitində qanuni sahibkarlıq fəaliyyətinin azadlığını təmin etməklə yanaşı, şirkətlərə, xüsusən də kiçik və orta biznesə hərtərəfli yardım göstərməyə yönəlib. Bu yanaşma iqtisadi inkişafın tərəqqisinin və nəticədə dövlətin milli təhlükəsizliyinin əsasını təşkil edən fərdi imkan və qabiliyyətlərin təzahürünü təşviq edən şəxsi təşəbbüsün inkişafına imkan verir. Hökumətin XTS-ni reallaşdıran ali səlahiyyətli orqan struktur olaraq yalnız Prezidentə və ABŞ Konqresinə tabe olan Kiçik Biznes Administra-

siyasıdır. Bu agentliyin filialları hər bir ştatda vardır və onların əsas fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır: XTF-yə cavabdeh olan şirkətlərin kadrlarının hazırlanması; beynəlxalq bazarlara çıxış məsələlərinə dair məlumatların toplanması, təhlili və dövlət şirkətlərinə təqdim edilməsi; ticarət nümayəndəliklərinin fəaliyyəti; bazar şəraitinin marketinq tədqiqatı; biznes xidmətlərinin göstərilməsi; Amerika şirkətlərinin ABŞ hüdudlarından kənarında maraqlarının və fəaliyyətlərinin qorunması [4, s.72].

İxracın təşviqinə yönəlmiş mövcud dövlət ixtisaslaşdırılmış institutlarına əlavə olaraq ABŞ-da qeyri-dövlət ixrac mərkəzləri də fəaliyyət göstərir. Onlar əhalinin az məskunlaşdığı və ucqar ştatlarda açılır. Bu mərkəzlərin vəzifəsi regional şirkətləri beynəlxalq bazarlara çıxarmaqdır. Qeyri-hökumət ixraca dəstək mərkəzlərinin işi vasitəsilə ABŞ Hökumətinin Ticarət Departamentinin, Kiçik Biznes Administrasiyasının, İxrac-İdxal Bankının, maraqlı şəxslərin və müxtəlif ictimai təşkilatların səyləri və resursları əlaqələndirilir. ABŞ rəqabət qabiliyyətinin əsas amillərindən biri olan məhsulun keyfiyyəti məsələsinə ciddi yanaşır. Hal-hazırda yaxşı qurulmuş keyfiyyət idarəetmə sistemi Amerika şirkətlərinin xarakterik xüsusiyyətidir. Amerika şirkətlərində keyfiyyət proseslərinin idarə edilməsi keyfiyyətə nəzarət bölməsinə həvalə edilmişdir ki, onun vəzifələrinə göstəricilərin, keyfiyyətə nəzarət üsullarının və sınaq prosedurlarının hazırlanması, qüsurların səbəblərini və onların aradan qaldırılması üsullarını müəyyənləşdirmək daxildir.

Almaniya II Dünya müharibəsindən sonra öz iqtisadiyyatını bərpa etməli oldu. Ölkənin iqtisadi inkişafının hazırkı vəziyyətinin təhlili Almaniya hökuməti tərəfindən səriştəli və səmərəli tədbirlər görülməsindən xəbər verir. Almaniya hökuməti xarici ticarəti və xaricə investisiya qoyuluşunu imperativ hesab edir, habelə iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsinə şərait yaradır və nəticədə iqtisadi artım, işsizliyin minimuma endirilməsi və ölkə əhalisinin yüksək həyat səviyyəsi üçün əlverişli şərait yaradır. Almaniyanın işləyən əhalisinin demək olar ki, yarısı birbaşa və ya dolayısı ilə ixracla bağlıdır, odur ki, şirkətlərin dövryyəsinin təxminən 30%-i xarici ticarətin payına düşür. Alman şirkətlərinin beynəlxalq arenada uğurunun göstəricisi təkcə məhsulların keyfiyyəti deyil, habelə xarici bazarlarda ticarət və investisiya imkanlarının genişləndirilməsi ilə biznes üçün əlverişli mühitin yaradılmasına yönəlmiş hərtərəfli dövlət siyasətidir. Almaniyada ixraca dəstək dövlət və biznes arasında

birgə səmərəli işin yaxşı nümunəsidir. XTF-si inkişaf etmiş digər ölkələrdə olduğu kimi, Almaniya hökuməti də ixrac yönümlü bizneslərə kredit, sığorta və dövlət zəmanəti şəklində maliyyə dəstəyi verir. Nazirliklərarası Komitə maliyyə məsələləri üzrə koordinator kimi çıxış edir. Komitə həmçinin ixracı stimullaşdırmaq üçün əlavə alətlər tətbiq edir: ƏDV-dən azad olunma, sənaye sektoru üçün subsidiyalar, elmi-tədqiqat və inkişaf xərcləri üçün kompensasiya. İxracın dövlət dəstəyi sistemi sığortaya xüsusi önəm verir, bunun üçün alman şirkətlərinin xarici ticarət müqavilələrinin təhlükəsizliyinə zəmanət verən ən böyük sığorta şirkəti olan “Euler Hermes” yaradılmışdır. İxracın dövlət dəstəyinin əlavə alətləri xarici investisiya fəaliyyəti və regional inkişaf proqramları sahəsində Almaniya Federal Hökumətindən təminatların verilməsidir.

Yaponiya da Almaniya kimi İkinci Dünya müharibəsindən sonra iqtisadiyyatını yenidən qurmağa başlamışdır. Yaponiyanın təbii enerji resursları ilə çox aşağı təchizatını nəzərə alaraq, idxalda mineral yanacaq, neft və onların distillə məhsulları böyük paya malikdir. Bu gün Yaponiya potensial alıcısına yüksək keyfiyyətli və müvafiq olaraq rəqabətqabiliyyətli mallar təklif etməyə qadir olan qlobal bazarda güclü oyunçu olaraq qalır. Yaponiya xarici ticarət sahəsində yüksək iqtisadi inkişaf səviyyəsinə təkcə öz xalqının zəhməti ilə deyil, habelə hökumətin səriştəli idarəetmə qərarları sayəsində nail olmuşdur. Yaponiya hökuməti XTF-nin təşkilində və reallaşdırılmasında fəal iştirak edir. Xarici Ticarət və Sənaye Nazirliyi xarici ölkələrlə ticarət əlaqələrinin inkişafına cavabdeh olan əsas dövlət inzibati orqanıdır. Nazirlik həmçinin valyuta məsələlərini tənzimləyir, ixrac yönümlü istehsal müəssisələrinə fəal kömək edir, lisenziyalı kateqoriyalı mallar üçün idxal kvotaları müəyyənləşdirir, idxala icazələr verir, ticarət qaydalarını müəyyənləşdirir və tənzimləyir. XTF-ni idarə etmək üçün Yaponiyanın dövlət sistemində biznes iştirakçılarından hökumətə və baş nazirə qədər müxtəlif sistem səviyyələrində fəaliyyət göstərən 200-dən çox məsləhət orqanı var. Yaponiyada idxalın məhdudlaşdırılması vasitəsi kimi standartlaşdırma, sertifikatlaşdırma, keyfiyyətin yoxlanılması, təhlükəsizlik tədbirləri, ekoloji parametrlər və s. üzrə təsdiq edilmiş texniki və xüsusi tələblər sistemindən səmərəli istifadə olunur. Yaponiya dünyanın ən böyük ictimai ticarət və investisiya sığorta sistemlərindən birinə malikdir. Ölkənin dövlət büdcəsi xarici iqtisadi fəaliyyətin

təşkilati sistemini, xüsusən marketing tədqiqatları, informasiya və məsləhət xidmətləri, reklam və sərği fəaliyyəti kimi sahələri maliyyələşdirir.

Avropa İttifaqının digər ölkələrində olduğu kimi, Fransada da əsaslandırılmış hallarda xarici ticarətin tənzimlənməsinin qeyri-tarif üsullarından istifadə edilir. Fransada əsas belə üsullara antidempinq tənzimlənməsi və kompensasiya tədbirləri daxildir. Fransada antidempinq tənzimlənmə önəmli rol oynayır. Bundan başqa, Fransa antidempinq araşdırmalarının ümumi sayına görə liderlik edən ilk on ölkə sırasındadır [5, s.24]. Belə ki, indiyədək antidempinq tədbirləri tətbiq edilib və ölkənin gömrük ərazisinə gətirilən malların idxalının ümumi həcmnin təxminən 0,5%-nə şamil edilib. Üstəlik, bu tendensiya Avropa İttifaqının əksər ölkələri üçün də xarakterikdir. Ümumiyyətlə, Fransada antidempinq tədbirləri idxalçı ölkələrə qarşı onların sənaye sektoruna ümumi təsirini daha da neytrallaşdırmaq üçün lazım olan müddət ərzində reallaşdırılır, lakin göstərilən müddət beş ildən çox olmamalıdır [6, s.14]. Xüsusi olaraq Asiya ölkələrindən idxal olunan mallara münasibətdə xarici ticarəti tənzimləmək üçün antidempinq tədbirlərinin tətbiqinin əhəmiyyətli dərəcədə üstünlüyü bu regiondan rəqabətqabiliyyətli malların sayının çox aktiv və mütərəqqi artımı ilə izah olunur. Fransada kompensasiya tədbirləri iqtisadi xarakterli qeyri-tarif tənzimləmə alətlərindən biridir ki, bu da ölkə tərəfindən rəqabət şəraitində idxal subsidiyalarının təsirini neytrallaşdırmaq üçün istifadə olunur. Kompensasiya rüsumunun yekun məbləği xüsusi subsidiyaların Fransa iqtisadiyyatına vurduğu zərərin miqdarından asılı olaraq müəyyənləşdirilir. Konkret ölkə ilə bağlı araşdırmanın təşkili və aparılması üçün müəyyən prosedurlar, habelə araşdırmanın nəticələrinə əsasən kompensasiya rüsumunun tətbiqi proseduru mövcuddur [7, s.21].

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşmasının müasir şəraitində XTF Rusiyanın və onun subyektlərinin iqtisadiyyatının da mühüm tərkib hissəsidir. Rusiyanın XTƏ-lərinin inkişafı resurslardan səmərəli istifadə etmək yolu ilə beynəlxalq bazarlarda ixrac-idxal əməliyyatlarının reallaşdırılması ilə bağlıdır. Zəngin təbii resurs bazası, insan və elmi-texniki potensial Rusiyaya müasir qloballaşma proseslərində fəal şəkildə öz yerini tutmağa imkan verir. XTƏ-lərin inkişafı və dərinləşməsi milli iqtisadiyyat üçün təhlükəsizlik mənbəyinə və rəqabət üstünlüklərinin inkişafı faktoruna çevrilə bilər. Müasir qloballaşma proses-

ləri inteqrasiya qruplaşmaları çərçivəsində ümumi səylərin birləşdirilməsi və əlaqələndirilməsi üçün yeni tələblər yaradır. Beləliklə, toplanmış əməkdaşlıq təcrübəsi və kollektiv müdafiə vasitələrinin inkişafı Rusiyada xarici təhlükələrə qarşı qoruyucu maneədir. Rusiya bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələr kimi, qlobal bazarda yerli istehsalçıların səmərəliliyini artırmaq, həmçinin onların daxili bazarda fəaliyyətinin iqtisadi təhlükəsizliyini təmin etmək üçün tədbirlər görür. Rusiyanın digər ölkələrlə XTƏ-ləri inkişaf etdikcə, ilk öncə, daxili bazarı müxtəlif növ təsirlərdən qorumaq üçün gömrük tənzimlənməsinin qeyri-tarif tədbirlərinin tətbiqi zərurəti getdikcə artır [8, s.96]. Ümumiyyətlə, İEÖ-lərin təcrübəsi göstərir ki, mövcud resurslardan maksimum səmərə və fayda əldə etmək bilavasitə ETT-nin, yeni ideyaların və ixtiraların, kəşflərin istifadəsi ilə bağlıdır. Məhz yeni bazarların müəyyənləşdirilməsində və rəqabətə davamlı məhsullarla həmin bazarlara çıxarılmasının arxasında ETT-nin nailiyyətlərinin tətbiqi dayanır [9, s.10]. Bu nəzərdən keçirilən XTƏ-lərin genişləndirilməsi üzrə dünya ölkələrinin təcrübəsinin Azərbaycanın XTS-sində istifadəsi mümkündür [10, s.8].

YEKUN

Bundan əlavə, Azərbaycanın XTƏ-lərinin inkişafı üçün aşağıdakı tədbirləri və vasitələri təklif edirik:

- ixraca dəstək institutlarının fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması;
- yüksək ixrac göstəriciləri üçün maliyyə, maddi və təşkilati həvəsləndirmə tədbirlərindən istifadə etməklə region və ya müəssisə üzrə ixracın planlaşdırılması sisteminin hazırlanması;
- ciddi nəzarətdən və zəruri məcburi tədbirlərdən istifadə edərək ölkə müəssisələri tərəfindən yüksək rəqabət qabiliyyətinə və keyfiyyətlərə malik məhsul istehsalına nail olunması;
- elmi-tədqiqat və müasir texnoloji istehsal proseslərindən istifadə edən ixracyönümlü şirkətlər üçün məqsədyönlü subsidiyaların və ya digər maliyyələşdirmə üsullarının tətbiqi və s.

Açar sözlər: iqtisadi təhlükəsizlik, xarici ticarət, xarici ticarət əlaqələrinin təşkili, xarici ticarət üzrə beynəlxalq təcrübə, xarici ticarətin səmərəliliyi, iqtisadi təhlükəsizliyin gücləndirilməsində xarici ticarətin əhəmiyyəti.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Романова, Г.Н. Реформирование внешнеэкономических связей Китая: торговля, инвестиции (80-е гг. XX в. – начало XXI в.) // *Таможенная политика России на Дальнем Востоке*. – 2017. – С. 25-38.
2. Александрова, М.В. *Тарифное и нетарифное регулирование импорта в КНР и его влияние на ввоз товаров из России // Китай в мировой и региональной политике. История и современность*. – 2018. – С. 275-289.
3. Чжэн, В. *Внешнеторговая деятельность КНР. Российский внешнеэкономический вестник* 1 – 2020, – с.104-109.
4. Леонтьев, С.В. *Зарубежная практика обеспечения экономической безопасности внешнеторговой деятельности и возможности ее использования в России. Вестник Российского университета кооперации*. 2020. № 2(40), – с.82-88.
5. Ямпольский, М.М. *Об особенностях нетарифного регулирования. Практика стран мира / М.М. Ямпольский // Экономика*. – 2017. – №3. – С. 23-35.
6. Коресташова, А.В. *Актуальные вопросы нетарифного регулирования внешней торговли: мировой опыт, проблемы и возможности совершенствования // Скиф. Вопросы студенческой науки*. – 2018. № 9(25). – с. 11-21.
7. Тарарышкина, Л.И. *Практический опыт применения нетарифных мер в азиатских странах // Финансы, учет и аудит*. 2017. № 5. – с. 16-23.
8. Агапова, А.В. *Анализ таможенно-тарифного и нетарифного регулирования внешнеэкономической деятельности / А.В.Агапова, Т.В.Гудушаури // Актуальные научные исследования в современном мире*. – 2021. – № 8-3(76). – С. 93-97.
9. Hüseynov, M.M. *Kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə xarici ticarət əlaqələrinin inkişaf istiqamətləri. Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı*. Gəncə, 2021, – 28 s.
10. Əliyev, Ş.T. *Pandemiya və postpandemiya dövründə Azərbaycanda iqtisadi təhlükəsizliyin aktual məsələləri // "Xəbərlər", AMEA İqtisadiyyat İnstitutu*, 2020, №5, S. 5-12.

ТАЛЫБОВА Нигяр Эльдар гызы,
докторант кафедры «Мировая экономика»
Бакинского Государственного Университета.
E-mail: dosent1966@mail.ru

РЕЗЮМЕ

Международный опыт эффективной организации внешнеторговых связей по усилению экономической безопасности

В статье исследованы актуальные вопросы международного опыта эффективной организации внешнеторговых связей по усилению экономической безопасности в современных условиях. Раскрыта сущность прогрессивных методов и инструментарий усиления экономической эффективности страны. Рассмотрен опыт США, Японии, Германии, Франции в сфере рациональной организации внешнеторговых связей с учётом интересов страны и её экономической безопасности. Так же рассмотрен опыт Китая в этом направлении, особенно рассмотрена ключевая роль государственной поддержки в повышении эффективности внешнеторговых связей. Обобщена возможность и перспективы применения более прогрессивных форм и методов международного опыта по эффективности внешнеторговых связей в процессах усиления экономической безопасности страны.

Ключевые слова: *экономическая безопасность, внешняя торговля, организация внешней торговли, международный опыт по внешней торговле, эффективность внешней торговли, важность внешней торговли в усилении экономической безопасности.*

TALIBOVA Nigar Eldar,
doctoral student of the Department of
"World Economy" of Baku State University.
Email: dosent1966@mail.ru

SUMMARY

International experience of effective organization of foreign trade relations on strengthening economic security

The article studies the main issues of international experience of effective organization of foreign trade relations to strengthen economic security in modern conditions. The essence of progressive methods and tools of strengthening the economic efficiency of the

country is revealed. The experience of the USA, Japan, Germany and France in the sphere of rational organization of foreign trade relations taking into account the interests of the country and its economic security is considered. The experience of China in this direction is also considered, especially the key role of state support in increasing the efficiency of foreign trade relations is given too. The possibility and prospects of application of more progressive forms and methods of international experience on efficiency of foreign trade relations in processes of strengthening of economic security of the country are generalized.

Key words: *economic security, foreign trade, organization of foreign trade, international experience on foreign trade, efficiency of foreign trade, importance of foreign trade in strengthening economic security.*